

ISAAC ASIMOV

Rögeszme

A kezdeti gyorsulás ellensúlyozására leszíjazták őket, bonyolult felépítésű üléseiket folyadékba ágyazták, szervezetüket gyógyszerekkel erősítették.

Amikor aztán kikapcsolhatták a biztonsági övet, kevesebb terük maradt a mozgásra, mint egy börtöncellában.

Könnyű úrruhájuk bizonyos fokig biztosította a szabadság illúzióját, de azért az csak illúzió maradt. Karjukat ugyan szabadon mozgathatták, de a lábukat már nem egészen; egyszerre csak az egyiket nyújthatták ki.

Az üléseket félig megdönthették jobbra vagy balra, föl azonban nem kelhettek belőlük. Az ülés volt egész életterük. Itt kellett enniük, aludniuk, szükségüket végezniük, mindent csak úgy - ahogy.

Gyakorlatilag olyan érzés volt ez, mintha egy hétre (illetve pontosabban nyolc és kétharmad napra) elevenen eltemették volna őket. Az mit sem számított, hogy koporsójuk nem a Földben nyugszik, hanem a világűrben lebeg.

A gyorsulás fázisán szépen túljutottak, megkezdték a csendes, egyenletes repülést a Földet a Holdtól elválasztó úron át, és rájuk szakadt a Semmi rettenete.

Ifj. Bruce G. Davis szólalt meg előbb. Tompa hangon kérdezte:

- Miről beszélgessünk?

- Nem tudom - felelte Marvin Oldbury.

Újra rájuk telepedett a csend.

Nem voltak barátok, csak nem régóta ismerték egymást, most mégis összezárva, egymásra voltak utalva. Mindketten önként jelentkeztek, s egyaránt megfeleltek az alapvető követelményeknek: egyedülálló fiatalemberek, egészségesek, s megfelelő volt az intelligenciaszintjük is.

Mindketten intenzív pszichoterápiái kezelést kaptak hónapokon át. A pszichiáterek egybehangzóan azt tanácsolták: beszélgessenek! - Beszéljenek szünet nélkül - mondták. - Mindenképpen el kell kerülni a magányérzetet.

- Vajon honnan tudják? - kérdezte Oldbury.

Kettejük közül ő volt a magasabb és testesebb, erős, szögletes arcú férfi. Az orra nyergén ülő kis szőrösömő tá-ti-tá jelet formázott két sötét szemöldökével.

Davis ezzel szemben szőke volt és szeplős, s örökké vigyorgott, de a szeme alatt már kezdődtek a ráncok. Vigyorának ellentmondott bánatos tekintete is, amely arról árulkodott, hogy a lelkében is kezdődnek a ráncok.

- Kik tudnak mit? - kérdezte most.

- Hát a pszichiáterek. Azt mondták, beszélgessünk. Honnan tudják, hogy ez segít?

- Nem tudják, csak mondtak valamit, hogy a szájukat jártassák. Nekik tökmindegy, nem? - kérdezte Davis gunyorosan.

- Ez az első ilyen repülés, mi vagyunk a kísérleti nyulak. Ha a pofázás nem válik be, a következő párnak majd azt tanácsolják, ne szóljanak egy bűdös szót se.

Oldbury előrenyújtotta mindkét kezét, s ujjaiával megérintette a földgömb alakú műszerfalat, ahonnan a különböző információkat kapták. Így ültében is nyomogathatta a kapcsolókat, szabályozhatta a képernyőt és a hőmérsékletet, adagolhatta magának sűrített élelmet vagy vizet, eltávolíthatta a hulladékot.

Az űrkabin a műszerek fényében fürdött. Lámpáik maguktól sohasem aludhattak ki, hiszen napelemmel működtek, arra pedig itt nem volt esély, hogy a Nap fényét bármi is eltakarja.

Az űrhajó lassan forgott a tengelye körül. Ez biztosított akkora centrifugális erőt, hogy ne kelljen örökké kapaszkodniuk az ülésbe. A teljes súlytalanság elviselhetetlen lett volna, mint nem igazán evilági érzés. Ez a kis nehézkedés azért jó ötlet volt a tervezőktől, gondolta Oldbury. Egy másik körülménnyel már nem volt ilyen elégedett, s ennek hangot is adott.

- Több helyet is hagyhattak volna nekünk - mondta.

- Minek? - kérdezte Davis.

- Hát, hogy például felállhassunk.

Davis fölmordult, mert mit felelhetett volna erre?

Oldbury megkérdezte tőle:

- Te miért jelentkezted?

- Azt még akkor kellett volna megkérdeznem tőlem. Akkor még tudtam. Akkor még lelkesített a tudat, hogy én leszek az első ember, aki megkerüli a Holdat. Hogy huszonöt évesen híres ember leszek. Egy új Kolumbusz, érted? - Idegesen tekergette a nyakát, majd ivott egy kis vizet, aztán így folytatta: - De aztán két hónappal ezelőtt kezdtem úgy érezni, hogy legszívesebben kiszállnék a buliból. Minden este kivert a víz a félelemtől, s azzal feküdtem le, hogy másnap reggel visszamondom a dolgot.

- De nem mondtad vissza.

- Hát nem. Képtelen voltam rá. Túl beszari voltam beismerni, hogy beszari vagyok. Pedig akkor is, amikor beszíjaztak ide, legszívesebben felüvöltöttem volna: "Ne! Ne engem! Valaki mást!" De akkor sem tudtam megtenni.

Oldbury keserűen elmosolyodott.

- Ezzel én is így voltam. Sőt úgyabbul, mert én meg se akartam mondani a szemükbe. Gondoltam, megírom a lemondásomat, olajra lépek szép csendben, aztán majd postára dobom valahol. Tudod, hol van most az a lemondólevél?

- Na hol?

- Itt a zsebemben.

- Nem számít - mondta Davis. - Ha visszamegyünk, hősök leszünk. Híres, ünnepezt, beszari hősök.

*

Lars Nilsson sápadt bőrű, szomorú szemű, bütykös ujjú férfi volt. Már három éve ő az űrprogram civil főnöke. Élvezte ezt a munkát, az összes vele járó kudarccal és feszültséggel együtt, egészen mostanáig. Amíg a két űrhajóst be nem szíjazták az ülésbe.

- Mintha csak villamosszékbe ültették volna őket - mondta Dr. Godfrey Mayernek, a pszichológusok főnökének.

- A kockázatot mindig embereknek kell vállalniuk - felelte az. - Mi mindent elkövettünk, hogy felkészítsük őket, megtettünk minden lehetséges óvintézkedést. Végül is önként jelentkeztek, nem?

- Tudom - felelte Nilsson fahangon, mert ez a tudat egy csöppet sem vigasztalta.

*

Oldbury a műszerfalat figyelte, és azon járt az esze, vajon mikor fog valamelyik lámpa vörösen felvillanni, mikor szólal meg a vészjelzés.

Többször is elmondták nekik, hogy erre valószínűleg nem kerül sor, de azért mindennek a kezelésére kioktatták őket. És erre megvolt a jó okuk. Mert ugyan az automatizálás már olyan szinten állt, hogy az űrhajó csaknem egy madár biztonságával és önállóságával repült, de a három legénység nélkül felbocsátott űrhajóból, melyeknek meg kellett volna kerülniük a Holdat, egyik sem tért vissza.

És ami még ennél is rosszabb: mindhárom űrhajó jelzőberendezése fölmondta a szolgálatot, még mielőtt a Hold pályáját elérte volna. A nagyközönség viszont már követelte a sikert, ezért az űrprogram vezetői úgy döntöttek: nem várnak addig, amíg egy legénység nélküli űrhajó sikerrel visszatér a Hold körüli útról. Elhatározták, hogy legalábbis részben át kell térni az emberi vezérlésre. További tanácskozásokon meghozták azt a döntést is, hogy két űrhajósra lesz szükség; ha egyet küldenének fel, félő, hogy megháborodik az űr magányában.

*

Oldbury szólalt meg:

- Davis! Hé, Davis!

A megszólított fölrezzent merengéséből:

- Mi van?

- Nézzük meg, hogy milyen a Föld!

- Minek? - tudakolta Davis.

- Miért ne? Ha már itt vagyunk fenn a francban, legalább élvezzük egy kicsit a látványt!

A képernyő automatikusan úgy volt beállítva, hogy a Napot nem mutathatta, de ettől eltekintve mindig a legerősebb fényforrásra irányult. Az űrhajó mind a négy oldalán volt egy-egy kamera, s az automatika ezekből válogatta ki a legfényesebb képet, ezt azonban az űrhajósok tetszés szerint ki- vagy bekapcsolhatták.

Davis most bekapcsolta a készüléket. Eloltotta a lámpákat, hogy a kép jobban lássék a sötétben. Ami föltűnt, az persze nem egy takaros kis glóbusz volt az ismert kontinensekkel, hanem kavargó fehérek, kékek, zöldek kusza elegye. A gravitációs, effektusra épülő távolságmérő azt mutatta, hogy még harmincezer mérföldnyire sincsenek a Földtől.

- Megkeresem a szélét - jelentette be Davis, és odébb tekerte a beállító gombot. A képernyő szélén feltűnt egy sötét sáv. Csillagok nem látszóttak rajta.

- Az az éjszakai fele - mondta Oldbury.

Elindultak a keresővel az ellenkező irányba. Itt is feltűnt a sötét sáv, persze az ellenkező oldalon, s most már ott pislákolnak benne a csillagok is.

Oldbury nagyot nyelt.

- Jobb lenne otthon - jelentette ki ünnepélyesen.

- Most legalább látjuk, hogy a Föld tényleg gömbölyű - mondta Davis.

- Ezt nevezik felfedezésnek!

Davis sértődötten jegyezte meg:

- Igenis felfedezés. A Föld lakóinak nagy része még nincs meggyőződve arról, hogy bolygónk gömbölyű. - Eloltotta a képernyőt, és meggyújtotta a villanyt.

- De 1500 óta meg vannak róla győződve - vetette ellen Oldbury.

- Hát, ha például a pápuákat vesszük, ők még 1950-ben is abban a hitben éltek, hogy a Föld lapos. És az Egyesült Államokban még a harmincas években is azt hirdették bizonyos vallási szekták, hogy lapos a Föld. Nagy pénzeket ajánlottak föl annak, aki tényleg bebizonyítja nekik az ellenkezőjét. A rögeszmét, tudod, nehéz kiirtani.

- Marhaság - jegyezte meg Oldbury.

Davist ebben az ügyben nem lehetett ilyen könnyen lerázni.

- Miért, te mivel tudtad volna bebizonyítani, hogy gömbölyű a Föld? Mármint mostanáig, amikor a saját szemeddel is láttad?

- Ne gyerekeskedj már.

- Én gyerekeskedem? Nem te vetted készpénznek, amit a tanító bácsi mondott? Milyen bizonyítékai voltak neki? Az, hogy a Föld árnyéka a Holdon kerek, és csak egy gömbölyű tárgy vethet kerek árnyékot? Ez merő ostobaság! Egy lapos korongnak is kerek az árnyéka. Vagy egy tojásnak. Vagy bárminek, aminek csak az egyik nézete kerek. Vagy az lenne a

nagy bizonyíték, hogy az ember körül tudja hajózni a Földet? Nem elképzelhető, hogy mindenki csak egy adott középpontot, hajózott körül a lapos Földön? Az ugyanazt az illúziót keltheti, nem? Vagy az a bizonyíték, hogy a közeledő hajónak először csak az árboca látszik a horizonton? Ez éppen lehet optikai csalódás is. Vannak ennél furcsábbak is, mint például a fata morgana.

- És mit mondasz Foucault ingájára? - kérdezte Oldbury. Kicsit furcsállta, hogy tűzbe jött ettől a szokatlan témától a társa.

Davis így felelt:

- Arra gondolsz, hogy egy bizonyos síkban mozgó inga alatt a Föld síkja attól függő mértékben mozdul el, hogy melyik szélességi fokon végezzük el a kísérletet? Hát persze, mindez nagyon szép, hogyha biztos lehetsz benne: az inga valóban egyazon síkban marad, ha a tétel elméleti alapja helytálló, és így tovább. Ez meggyőzheti a fizikust, de mit tegyen az egyszeri ember, higgye el a fizikusnak becsületszóra? Tudod, mi a véleményem? Szerintem addig nem is volt meggyőző bizonyíték a Föld gömbölyű voltára, amíg nem tudtunk olyan magasra fellőni rakétákat, hogy aztán a légi felvételek igazolhassák a görbületet.

- Marhaság - mondta Oldbury. - Hol a francban lenne a Déli-sark, ha mondjuk az Északi-sark a Föld közepe? Vagy ha bárhol másutt lenne egy középpont, hogy az istenben lehetne olyan alakú a Föld felszíne, mint amilyen, hacsak nem egy nagyjából gömb alakú test felszínéről van szó? Ezt hogyan magyaráznád meg a laposföld-elméletteddel?

Davis várt a válasszal, végül kedvetlenül szólalt meg:

- Hagyjuk a francba, nem érdemes róla vitatkozni.

A Föld látványa, meg az, hogy róla beszéltek, ha csak az alakjáról is, nosztalgikus hangulatba ringatta Oldburyt. Elkezdett hát az otthonáról mesélni: gyermekkoráról a New Jersey-i Trentonban, a családjáról; eszébe jutottak rég elfelejtett apró történetek, s most nevetgélve mesélte el őket, maga sem tudván, min nevet, talán azon, hogy tudata mélyéről előtört a gyermekkor szomorúsága, melyből azt hitte, már kigyógyult. Közben el is szunyókált, majd hirtelen arra riadt föl, hogy valami igen élesen világít. Ősztönösen fel akart ugrani a helyéről, s csak arra tért igazán magához, hogy valami fémtárgyba erősen beverte a könyökét. Hangosan felnyögött. A képernyőn ismét ott villogott a Föld, erős, kékes fényvel, s a szélén immár határozottabb volt a görbület. A távolságmérő ötvenezer mérföldet jelzett.

Davis is összerezsent Oldbury hirtelen mozdulatára, majd így folytatta iménti gondolatmenetét:

- Valójában nem a Föld gömbölyűsége a nagy kérdés. Azt, mint mondod, földrajzi bizonyítékokból is megállapíthatjuk, ha összevissza mászkálunk a felszínén. De vannak más dolgok, melyekről azt állítjuk, hogy ugyancsak tudunk róluk mindent, csak, éppen kevesebb alapunk van rá.

- Persze, persze - felelte Oldbury fájó könyökét dörzsölgetve.

Davist ezzel nem lehetett megnyugtatni.

- Tessék, ott van a Föld. Nézd meg jól. Szerinted hány éves?

- Pár milliárd, gondolom - felelte habozva Oldbury.

- Ugye, hogy csak gondolod, és nem tudod? De miből gondolod, hogy éppen pár milliárd? Miért nem pár ezer? Ha a dédapádat kérdezed, biztos azt felelte volna, hogy hatezer éves, mert ő még Mózes első könyvének hitt. Az én dédapám legalábbis hitt benne. Honnan tudod, hogy nem nekik volt igazuk?

- Hát ott van az a rengeteg geológiai bizonyíték.

- Ilyesmi, hogy az óceán mennyi idő alatt lesz éppen olyan sós, mint amilyen most? Meg hogy mennyi idő kell egy bizonyos vastagságú kőzetréteg lerakódásához? Hogy mennyi idő alatt halmozódik föl iksz mennyiségű ólom az uránércben?

Oldbury hátradőlt a széken, és a Földet figyelte. Csak fél füllel hallotta, mit hablatyol össze Davis. Már nem tart sokáig, és az egész bolygó elfér a képernyőn. Már innen is látni lehetett, hogyan kúszik rajta az éjszaka határa. A valóságban persze nem az mozgott, hanem a Föld.

- Szóval? - sürgette Davis a választ.

- Mit akarsz? - rezzent föl merengéséből Oldbury.

- Szóval mi van azokkal a te híres geológiai bizonyítékaiddal?

- Hát mi lenne? Ott van például a felezési idő.

- Azt én is említettem. Mondd, te süket vagy?

- Nem hinném - felelte Oldbury, miután magában tízig számolt.

- Akkor figyelj. Tegyük föl, hogy a Földet az Isten teremtette hatezer évvel ezelőtt, ahogy a Biblia írja. És ha valóban mindenható, miért ne teremthette volna az uránércet eleve egy bizonyos felezési idővel? Miért ne teremthette volna az óceánt eleve ilyen sósra és az üledékes kőzeteket éppen olyan vastagnak, mint amekkorák? Miért ne teremthetett volna a Földre régészeti leleteket is?

- Más szóval, miért ne teremthette volna úgy a Földet, hogy látszólagos bizonyítékokat is teremt hozzá, miszerint több milliárd éves?

- Így van. Miért ne?

- Tegyük föl fordítva a kérdést: miért?

- Nem mindegy? Ezzel a gondolatmenettel csak azt akartam veled érzékeltetni, hogy a Föld korának úgynevezett bizonyítékai nem cáfolják meg kielégítően azt a feltevést, hogy a bolygó csak hatezer éves.

- Azt akarod nekem bemesélni - kérdezte Oldbury -, hogy az egész csak egy nagy kísérlet, amelyből elválík, hogy mi mennyire vagyunk okosak, és milyen briliánsra sikerült a logikánk?

- Te most azt hiszed, Oldbury, hogy valami vicceset mondtál, de mi van, ha ez a valóság? Nem tudod az ellenkezőjét bebizonyítani.

- Én semmit sem akarok bebizonyítani.

- Nem, mert te készpénznek veszed, amit mondanak neked. Nemcsak süket vagy, nemcsak nem figyelsz oda, de nem is gondolkozol. Más lenne a helyzet, ha egyszer feltalálnánk az időgépet, és elmehetnénk megnézni, hogyan is épültek a piramisok, vagy elejthetnénk egy kardfogú tigrist...

- Vagy egy tirannoszauruszt.

- Úgy van, akár egy tirannoszauruszt. Addig, amíg ezt nem tehetjük meg, csak találgatásokra és spekulációkra vagyunk utalva, nincsenek végleges bizonyítékaink.

Egész tudományunk a dedukción és indukción alapul, ami azt is feltételezi, hogy az alaptételek igazak - de hát honnan tudjuk, hogy igazak? Ez éppolyan hit csupán, mint a teremtésben való hit.

- És ez baj?

- Igenis baj! - kiáltotta fölhevülten Davis. - Az ember hisz, csak hisz, és ha már hisz, elzárja elméjét az új eszmék elől. Neked megvan a magad úgynevezett tudományos tétéled, soha nem fogsz hát elfogadni egy másikat. Lám, mekkora ellenállásba ütközött Galilei! Ő aztán igazán kitalálhatta, milyen makacsak a rögeszmék.

- Mint ahogy Kolumbusz is - tette hozzá Oldbury, kissé álmosan, mert a Föld látványa a képernyőn elandalította.

- Kolumbusz? - vigyorgott gunyorosan Davis. - Te ugye azt hiszed, hogy ő tudta: a Föld gömbölyű, de hiába próbálta ezt a többi embernek bebizonyítani?

- Hát valami ilyesmi történt, nem?

- Látod, ez a következménye annak, ha az ember a tanító bácsijától tanulja meg a dolgokat, aki a maga tanító bácsijától tanulta, és így tovább. Az igazság az, hogy Kolumbusz korában már minden művelt és felvilágosult ember nagyon jól tudta, hogy a Föld gömbölyű. Nem az volt a nagy kérdés, hogy milyen alakú, hanem hogy mekkora.

- Tényleg?

- Hát persze. Maga Kolumbusz is egy olasz geográfus térképe alapján indult el, aki úgy ábrázolta a Földet, hogy jó tizenötezer mérföld a kerülete, és Ázsia keleti szélét vagy négyezer mérföldnyi óceán választja el Európa nyugati szélétől. János portugál király udvari térképészei kötötték az ebet a karóhoz, hogy ez tévedés, mert a Föld kerülete huszonötezer mérföld, és Ázsia legalább tizenkétezer mérföldre fekszik nyugati irányban Európától, így hát János király jobban teszi, ha Afrika megkerülésével küldi hajóit Indiába. És mit tesz Isten, a portugáloknak lett igazuk; Kolumbusz pedig felsült. Amazok eljutottak Indiába, Kolumbusz soha.

- Amerikát mégis ő fedezte föl - vetette ellen Oldbury. - Ezt mégsem tagadhatod.

- Az ám, fölfedezte, de véletlenül. Ő tiltakozott a legjobban az ellen, hogy fölfedezte volna, mert ez azt jelentette volna, hogy be kell ismernie a tévedését. Csakhogy ő annyira hiú volt, hogy inkább meghamisította a hajónaplóit, nehogy be kelljen ismernie, miszerint rossz térképet követett. Az ő rögeszméi is makacsok voltak olyannyira, hogy haláláig sem gyógyult ki belőlük. Mint majd te a tieidből. Rojtosra beszélhetem itt a számat, mégis meg fogsz maradni a hitedben, hogy Kolumbusz nagy felfedező, aki jóval megelőzte a korát, pedig valójában csak egy korlátolt, makacs ürge volt.

- Jól van, legyed neked igazad - morogta kelletlenül Oldbury.

Az igazat megvallva, nem nagyon izgatta a téma. Elmerült az emlékeiben; most éppen a tyúklevesenél tartott, amelyet az édesanyja szokott volt főzni. Felidézte magában a szombat reggeli konyhaszagot, amikor bundáskenyeret ettek, aztán az utca nedves illatát egy nyár délutáni zápor után...

*

Lars Nilsson az űrhajósok beszélgetésének magnóról leírt szövegét vizsgálta. A pszichológusok már bejelölték az általuk fontosabbnak tartott részeket.

- Tisztán fogjuk még őket? - kérdezte.

Megnyugtatták, hogy a kabinnal tökéletes az összeköttetés.

- Jobban szeretném - mondta Nilsson -, ha nem kellene lehagynunk őket. Persze tudom, hogy naiv vagyok.

- Naiv bizony - mondta Godfrey Mayer; miért is cáfolt volna meg egy ilyen helytálló öndiagnózist. - Vedd úgy, hogy ennyi információra még feltétlenül szükségünk van annak megítéléséhez, hogyan hat az emberre a világűr, mint közvetlen környezet. Ne zavarjon ilyesmi. Az nem zavar, ha EKG-t vizsgálunk a gyorsulási kísérleteknél?

- Mit szólna Davis különös fejtegetéseire? Engem nyugtalanítanak.

Mayer a fejét rázta.

- Egyelőre nem tudhatjuk, miért aggódjunk, miért ne. Davis most kézzel-lábbal kapálózik a tudomány ellen, amely ilyen kényelmetlen helyzetbe kényszerítette, és így vezeti le az ellenünk érzett agresszív indulatait.

- Ez a te elméleted?

- Ez az egyik lehetséges magyarázat. Az agresszió, az indulatok levezetése elméletileg hasznos lehet. Elképzelhető, hogy ő így tudja megtartani a lelki egyensúlyát. Másfelől át is eshet a ló másik oldalára. Ezt még korai lenne megmondani. Mindenesetre Oldbury állapota az aggasztóbb. Mintha túl passzívan viselkedne.

- Lehet, Godfrey, hogy rájövünk: a világűrben való tartózkodást egyszerűen nem az embernek találták ki? Hogy senki sem alkalmas az űrrepülésre?

- Ezt nem hiszem. Ha tudnánk százszemélyes űrhajókat építeni, és fedélzetükön megteremteni a földire emlékeztető környezetet, nem lenne semmi problémánk. De amíg csak ilyesmit tudunk összeeskabálni - bökött a válla fölött valami bizonytalan irányba -, addig gondjaink is lesznek.

- Na, majd meglátjuk - mondta kissé gondterhelten Nilsson.

- Kopogjuk le, hogy egyelőre három napja tart a kísérlet, és még semmi különös probléma nem adódott.

*

- Már három napja repülünk - állapította meg Davis is. - Már túl vagyunk a félúton.

- Aha. Aztán volt egy unokatestvérem, akinek fűrésztelepe volt. Raymondnak hívták. Néha beugrottam hozzá hazafelé menet az iskolából - mondta tovább a magátét Oldbury.

Emlékezete csapongott. Az unokafivér után egy Longfellow-vers jutott eszébe, A falusi kovács, mert abban is volt egy sor az iskolából hazatérő gyerekekről, meg a terebélyes gesztenyefa alatt álló kovácsműhelyről.

- Hol is tartottam? - kérdezte Davistól.

- Azt nem tudom - felelte az kissé ingerülten. - Én ott tartottam, hogy már túljutottunk a félúton, és még mindig nem láttuk a Holdat.

- Hát nézzük meg.

- Oké, akkor igazítsd rá a képernyőt. Én már annyit vacakoltam vele, hogy kérges lett tőle az ujjam - idegesen fészkelődött a székén, mintha azt keresné, ülepének mely négyzetcentimétere nem találkozott még a párnázott fémüléssel. - Szerintem nem is olyan jó ötlet, hogy forog a hajó, és van nehézkedés. Rám pihentetőleg hatna most egy kis súlytalanság és lebegés.

- De hát nemigen lenne helyünk lebegni - vetette ellen Oldbury. - Meg aztán a súlytalanság állapotában könnyen kaphatnál hányingert.

Közben szorgalmasan tekergette a kapcsológombokat. A képernyőn keresztülúsztak a csillagok. A kezelése nem is nehéz, gondolta Oldbury. A mérnökök odahaza Trentonban, vagyis hát nem is ott, hanem Új-Mexikóban, de ez mindegy, a lényeg az, hogy odahaza a Földön, alaposan kioktatták őket. Nem kell nektek egészen pontosan beállítani, mondták, csak úgy nagyjából. Ha a Holdra akarjátok átállítani, úgy durván száznyolcvan fokkal kell elfordítani. A többit már elvégzi az automatika. Abban az irányban már a Hold lesz a legfényesebb égitest.

Így is történt. Előttunt a félhold, és mintha kissé dagadt lett volna a pofája, akár egy kalendáriumi színes rajzon. Már csak a két fej hiányzik róla, gondolta Oldbury, a rövid hajú férfi és a hosszú hajú nő, amint összehajolnak. Persze a kalendáriumban mindig telihold van.

- Na, ez legalább a helyén van - jegyezte meg Davis.

- Miért, arra számítottál, hogy elbújik?

- Az űrben vagyunk, és nem tudom, mire számítsak. Szerintem itt minden megtörténhet, és mindenféle meglepetésben lehet részünk. Még senki sem járt az űrben, így hát semmit sem vehetünk biztosra. Úgyhogy szerintem már az is pozitívum, hogy a Hold legalább itt van.

- De hát láttad eleget a Földről is, nem?

- Lárifári! Az nem sokat számít, hogy mit látsz a Földről és mit nem. Attól, amit a Földről látsz, a Hold lehet akár egy nagy, festett, sárga pacni is az égen, amelyik rugóra változtatja az alakját.

- És a bolygók meg a csillagok is rugóra járnak?

- Akár. Miért ne? Mint egy planetáriumban. A nagy távcsövekben meg mindenféle festett pöttyök vannak.

- Beépített spektrummal?

- Miért ne? - kötekedett tovább Davis. - Na de most félúton vagyunk a Hold felé, és legalább itt van, nagyobbaknak látszik, és végre ki fog derülni, hogy valóban létezik. De a bolygókról meg csillagokról ettől még nem tudok semmit.

Oldbury a Holdra pillantott és felsóhajtott. Néhány nap múlva eléri, megkerülik, és végre megpillantják a túlsó oldalát, amelyet eddig még senki sem látott.

- Én gyerekkoromban se hittem el a mesét a holdbéli emberről - mondta. - Én sosem láttam. Igaz, láttam egy arcfélét, de az mintha női arc lett volna inkább, egymástól messze ülő, nagyon szomorú szemekkel. A hálószobámba mindig besütött a telihold, és olyankor mindig bánatos voltam. Amikor felhők úsztak el előtte, nekem mindig úgy tűnt, hogy nem azok mozognak, hanem ő, mármint a Hold, és olyan furcsa volt, hogy mégsem úszik ki az ablakkeretből. Meg az is, hogy mindig látszott a felhőkön keresztül, nem úgy, mint a Nap, amelyik még a kisebb felhők mögött se látszik. Akkor a Hold ugye fényesebb? Miért van ez, papa, izé, Davis?

- Mi történt a hangoddal? - kérdezte Davis.

- Semmi. Mi történt volna?

- Az, hogy nyafogsz.

- Nem nyafogok - mondta Oldbury, egy oktávval mélyebben, mint az előbb. Ez némi erőfeszítésbe került.

A műszerfalón lévő két órára pillantott, már nem is először. Az egyik, az új-mexikói idő nem érdekelte ugyan, a másik annál inkább: ez stopperóra volt, és az űrrepülésre szánt idő múlását regisztrálta. Ugyanez jelezte vörös számokkal, mennyi idő van még hátra. Most hatvannégy órája voltak úton, és még száznegyvennégy állt előttük. Oldbury ennek az utóbbi jelzésnek nem örült, jobban szerette volna maga kiszámolni. Odahaza, Trentonban is mindig számolta az utolsó héten, hány óra van még hátra a nyári vakációig. Ezt rendszerint a földrajzórakon, csinálta, s az eredményeket sorra följegyezte a füzeté végébe. Élvezettel töltötte el, hogy egyre kisebb számok követik egymást az oszlopban.

Itt nem volt mit számolni, az órákat mutató szám automatikusan csökkent a digitális kijelzőn, míg a fenti számoszlopon sebesen száguldott körbe a másodpercmutató.

Merengéséből ismét Davis hangja zökkenetett ki:

- Eddig semmi sem romlott el, hál' istennek.

- Nem is fog - mondta meggyőződéssel Oldbury. - Mitől vagy ebben olyan biztos?

- Mert a számok csökkennek.

- Hogyan?

- Semmi - felelte zavarodottan Oldbury.

Sötét volt a kabinban így, hogy csak a képernyőn látható félhold világította meg. Oldbury ismét álomba szenderült, s ebben az álomban összemósódott ez a Hold meg a régi hold, amelyik szomorú asszonyszemekkel tekintett reá gyerekzobája ablakán át, mozdulatlanul úszva a szélben.

*

- Kétszázézer mérföld - jelentette be Davis. - Ez azt jelenti, hogy megtettük már az odaút nyolcvanöt százalékát.

A Hold megvilágított részét mindenféle apró foltok tarkították, s a sarló csúcsa már nem fért rá a képernyőre. A Mare Crisium öklömnyi, kissé torzított tojáshoz látszott,

- Még mindig nem történt semmi baj - folytatta Davis. - Egyetlen piros vészjelzés nem jelent meg egyik kijelzőn sem.

- Nagyon helyes - mondta Oldbury.

- Hát persze hogy nagyon helyes. Eddig - Davis szeme gyanakvóan csillogott, ahogy Oldburyre nézett. - Csakhogy eddig minden űrhajó szépen eljött, csak ezután kezdődött a baj. Majd ha odaérünk, meglátjuk, mi lesz.

- Nem hiszem, hogy bármi különös történne.

- Én igen. Szerintem, itt kezdődhet valami, amiről nekünk nem szabad tudnunk.

- Ezt meg hogy érted?

Davis fölnevetett, s Oldbury ijedten pillantott rá. Kezdte már nagyon zavarni a másik monomániája.

Davis arcéle élesen rajzolódott ki a holdfényben.

- Sok minden lehet a világűrben, amiről nekünk nem szabad tudnunk - magyarázta. - Milliárd fényévnnyi űr van előttünk. Illetve csak azt hisszük, és ez egyáltalán nem biztos. Nem lehetetlen, hogy nincs is semmiféle világűr, csak egy nagy, tömör, fekete fal, rögtön a Hold mögött, és arra vannak ráfestve a csillagok meg a bolygók, ráadásul mozgatják is őket, hogy mi odalent a Földön ebből mindenféle következtetést levonhassunk a röppályákról meg a nehézkedési erőről.

- Úgy érted, hogy valaki kísérletezik velünk? - kérdezte Oldbury.

Igen, mintha Davis korábbi megjegyzéseiből is ez a rögeszme kerekedett volna ki, de ezt valahogy úgy kellett belőle harapófógóval kihúzni.

- Miért ne?

- Nincs semmi baj - csitította Oldbury. - Eddig nem történt semmi, és meglátod, majd szépen, rendben haza is érünk.

- De hát eddig minden műszer csütörtököt mondott kétszázézer mérföldre a Földtől! Miért? Azt mondd meg, miért!

- Azért vagyunk itt, hogy ezt megtudjuk, és ha megint adódna valami hiba, korrigáljuk.

- Úgysem tudjuk korrigálni - mondta keserűen Davis.

Oldburynek eszébe jutott egy sci-fi történet, amelyet még kamaszkorában olvasott.

- Tudod, olvastam egyszer egy könyvet, amelyik a Holdról szólt. A túloldalán a Mars-lakóknak volt valami támaszpontjuk. Mi sosem láttuk őket, elbújtak előlünk, de ők megfigyelés alatt tartottak minket.

- De hogyan? - kérdezte Davis. - Átláttak a Holdon? Az kétezer mérföld vastag!

- Nem, ez nem ilyen egyszerű. Hadd kezdjem el előlről. - Oldbury maga is érezte, hogy megint nyafogós gyerekhangon beszél, de nem törődött vele. Legszívesebben fel-alá ugrált volna örömeiben, mert eszébe jutott ez a történet, de hát azt itt nem lehetett. - Tudod, az úgy volt, hogy a jövőben játszódott az egész, és a Földön senki se tudta, hogy...

- Befognád a szádat?

Oldbury sértődötten elhallgatott, aztán kis szünet után panaszosan megszólalt:

- De hát te mondtad, hogy van valami, amiről nekünk nem szabad tudnunk, és hogy ezért romlottak el a műszerek, és hogy úgyse látunk semmi mást, mint a Hold túlsó oldalát, és ha a Mars-lakók...

- Menj már a francba azokkal a hülye Mars-lakóiddal!

Oldbury hallgatott. Nagyon meg volt sértődve Davisre. Azért, mert Davis nagyfiú, még nem kell így ordítania. A szeme megint az órára tévedt. A nyári vakációig már csak százötven óra volt hátra. Ció!

*

Most szabadesésben a Hold felé közeledtek. Félelmetes tempóban gyorsult a hajó mozgása. Hiába volt gyenge a Hold gravitációs ereje, ők nagyon magasról érkeztek. Az égitest képe meglódult a képernyőn, s lassan új kráterek siklottak be a képbe.

A tervek szerint persze nem zuhannak rá, hanem éppen elsuhanak mellette, a gravitációs hatás arra lesz jó, hogy a röppályát megfordítsa. Mindössze egy óráig tart, amíg megkerülik a Holdat, aztán iránya Föld.

Oldbury sajnálattal állapította meg, hogy ilyen közletről a Holdnak egyáltalán nincs arca. Nem látszott rajta semmi emberi vonás, felülete halott volt és durva. Kedvetlenül meredt hát a képernyőre. Aztán hirtelen a kicsiny kabin megöltötte a vészjelző berregése, és a kijelzők fele vörösen villogott. Oldbury ijedten dőlt hátra a székén, de Davis csaknem diadalittasan kiáltotta:

- Mondtam! Én megmondtam! Semmi sincs rendben! - Dühödten tekergette a kapcsolókat, de hiába. - Semmiféle információ nem fog eljutni a Földre. Titkok! Mindenütt titkok!

Oldbury még egyre a képernyőt bámulta. A Hold felszíne egyre közeledett, és gyorsan mozgott. Az űrhajó mozgása is egyre vadabban felgyorsult, és Oldbury egyszerre hisztérikusan fölsikoltott:

- Nézd! Odanézz! - Kinyújtott keze remegett a rémülettől.

Davis is felnézett, és csak ezt hajtogatta:

- Istenem, ó, istenem, jaj istenem - míg végre a képernyő kialudt, és semmi más nem látszott a műszerfalán, mint a rengeteg vörös vészjelzés.

*

Lars Nilssonon, amilyen fehér bőrű volt, nemigen látszott, hogy elsápadt volna, de bütykös keze határozottan remegett.

- A fene essen bele, már megint! Ez az átkozott automatika úgy nem jó, ahogy van! Már tíz éve, hogy kitalálták, és azóta mindig fölmondja a szolgálatot a kritikus pillanatban! Ki a felelős ezért?

Annak persze nem sok értelme volt, hogy ebben a pillanatban bűnbakkereséssel töltsék az időt. Valójában senki sem tehetett semmiről, amint azt Nilsson költői kérdése után azon nyomban maga is elismerte. Csak éppen megint nem jött össze a dolog, akár az eddigi fellövéseknél.

- Ki kell őket segítenünk valahogy - mondta, mert tudta, hogy a kísérletnek most már lóttek.

*

Davis szólalt meg:

- Te is láttad, ugye?

- Én félek - szipogott Oldbury.

- Egyszóval te is láttad. Láttad a Hold túloldalát, amint elmentünk mellette. Láttad, hogy nincs is túloldala! Szentséges atyaúrsten, semmi, csak hatalmas rudak, amelyekkel kifeszítve tartanak hatmillió négyzetmérföldnyi vásznat! Esküszöm, hogy vászonból van! - Eszelösen nevetett, amíg ki nem fulladt. Aztán rekedten folytatta: - Az emberiség már egymillió éve bámulja ezt a csalások csalását. Szerelmesek milliói andalogtak egy hatalmas kifeszített vászon fényénél, és Holdnak nevezték. Most már biztos, hogy a csillagok is csak fel vannak festve. Ha kiszállhatnánk, levakarhatnánk néhányat a vászonnól, és hazavihetnénk. Hát nem jó vicc? - azzal ismét föl kacagott.

Oldbury nem értette, min nevet ez a felnőtt ember. Csak azt tudta nyögdecselni:

- De miért? Miért? - mert a torkát szorította a félelem. Társának viselkedése megrémítette.

Davis őrjöngve kérdezett vissza:

- Miért? Honnan a francból kellene tudnom, hogy miért? Miért építették Hollywoodban a makettvárosokat? Lehet, hogy mi is csak egy film szereplői vagyunk, csak eddig nem tudtuk, és most véletlenül odatévedtünk, ahová nem kellett volna: a színpalak mögé. A rendezők nem akarták, hogy az emberiség valaha is kitegye a lábát a színpadról. Biztosan ezért romlik el mindig a jelzőrendszer kétszáz ezer mérföldnél. Most láttuk, mi az igazság. De nekünk vajon miért engedték meg? - Sandán nézett a mellette ülő nagydarab férfira. - Tudod, miért?

- Nem. Miért? - kérdezte könnyek között Oldbury.

- Mert teljesen mindegy, hogy láttuk-e vagy sem. Ha visszamegyünk a Földre, és elmeséljük, hogy a Hold egy rudakkal kifeszített nagy vászon, megölnék minket. Vagy ha nagyon kegyesek hozzánk, becsuknak a bolondokházába. Épp ezért nem is szólunk erről egy árva szót sem. Értetted? - kérdezte Davis fenyegetően. - Egy szót se!

- Mama, gyere...! - szipogta Oldbury.

- Érted, amit mondok, te idióta? Befogjuk a szánkat, világos? Különben úgy fognak velünk bánni, mint a dilisekkel. Csak jöjjön ki utánunk valaki más, lássa a saját szemével, és dögöljön meg miatta, én nem. Esküdj meg, hogy nem szólsz senkinek! Esküdj meg az életedre!

Davis fenyegetően fölemelte a kezét.

- Ne! - vinnyogott Oldbury, és olyan messzire húzódott társától, amennyire csak az ülés engedte. - Ne üss meg!

De Davisnek már hiába könyörgött, az magánkívül volt dühében.

- Csak egy biztos esély van! - harsogta, és ütötte-verte Oldburyt, ahol érte.

*

Godfrey Mayer ott ült Oldbury ágya mellett, és megkérdezte:

- Egyszóval világos minden?

- A szerencsétlen úrhajóst már egy hónapja tartották orvosi megfigyelés alatt. Lars Nilsson csendben ült a betegszoba túlsó sarkában. Ő még látta maga előtt azt az Oldburyt, aki jelentkezett az ürrepülésre. Ez az arc valahogy nem volt ugyanaz: a formája persze megmaradt, de orcái valahogy beestek, és vonásaiból eltűnt a keménység.

Oldbury csaknem suttogva válaszolt a pszichiáternek.

- Igen, világos. Nem is úrhajóban voltunk. Nem is lóttek föl minket.

- De ugye tudja, hogy ezt nemcsak úgy mondjuk, hanem igaz is? Már megmutattuk magának a kísérleti kabint, és megmutattuk, hogyan működtek a Föld és a Hold képeit közvetítő berendezések. Látta a saját szemével, nem?

- De igen.

Mayer halkán, csitítóan folytatta.

- Csak kísérlet volt az egész. Azt szerettük volna tudni, hogyan viselkedne az ember a világűrben, ha valóban fellőnének. De ezt természetesen nem árulhattuk el sem magának, sem Davisnek, különben az egész kísérletnek nem lett volna semmi értelme. Tudtuk, hogy bármi baj van, azonnal közbeléphetünk, és a tanulságokat leszűrve újabb kísérletet tehetünk egy másik párral.

Mindezt már nem először magyarázta végig türelmesen Oldburynek. Kellott a türelem, ha azt akarták, hogy a kísérleti nyúlból valaha is újra ember legyen. Márpedig ezt akarták.

- És kipróbáltak már két másik embert? - kérdezte Oldbury.

- Még nem, de nemsokára erre is sor kerül. Szükség lesz bizonyos módosításokra.

- Igen, mert én kudarcot vallottam, ugye?

- Nem egészen. Ebből a próbálkozásból így is nagyon sokat tanultunk. Azt ugye megérti, hogy a vészjelzéseket előre bekalkuláltuk, mert éppen arra voltunk kíváncsiak, hogyan viselkednek majd vészhelyzetben, néhány napos összezártság után. Úgy terveztük el a dolgot, hogy a műszaki hiba addig tartson, amíg a Holdat megkerülik, így aztán a „hazautazás” során ugyanazt látták volna, csak más szögből. Az viszont nem volt betervezve, hogy a Hold túloldalát is lássák, ezért nem is csináltunk neki semmiféle túloldalt. Mondjuk azt, hogy takarékoságból. Ez a kísérlet így is ötvenmillió dollárba került.

Nilsson keserűen fűzte hozzá:

- Arra nem számítottunk, hogy a képernyő automatikája nem kapcsol ki időben. Valami zárlatot kapott. Így aztán maguk meglátták a mi mesterséges holdunk befejezetlen hátát, ezért meg kellett állítanunk a hajót, hogy megakadályozzuk...

- Ennyi elég is - szólt közbe Mayer. - Most mondja el szépen, Oldbury. Mondja el az egészet, hogy is volt?

*

Gondolataikba mélyedve sétáltak az intézet folyosóján. Nilsson szólalt meg:

- Mintha ma már jobban volna, nem gondolod?

- Javul, szépen javul - helyeselt Mayer. - De egyelőre nem hagyhatjuk abba a terápiát.

- És Davis? Van valami remény? - kérdezte Nilsson.

Mayer szomorúan ingatta a fejét.

- Ő más eset. Teljesen magába zárkózott. Egy szót sem hajlandó szólni. Fogalmunk sincs, hogyan kezdhethénk ki a páncélját. Mindent megpróbáltunk, amit a tudomány ismer, hiába. Meggyőződése, hogy ha megszólal, vagy megöljük, vagy elmeagyógyintézetbe zárjuk. Tiszta, klasszikus paranoiás eset.

- Azt nem mondtad meg neki, hogy mindent hallottunk?

- Ezt inkább nem mondom meg, mert annyira fogja szégyellni magát, hogy ő is öngyilkosságot kísérel meg, és lehet, hogy őt nem tudjuk olyan szerencsésen megmenteni, mint Oldburyt. Azt hiszem, hogy ő sajnos gyógyíthatatlan. Az ápolótól tudom, hogy néha, amikor tisztán süt a Hold, Davis fölnevez az égre, és csak ennyit mond: „Vásson!”

- Erről jut eszembe - szólt Nilsson -, mit is mondott Davis az út elején: a rögeszméket nehéz kiirtani. Igaza volt, nem?

- Igen. Ez az emberiség egyik tragédiája. Csak, tudod... - kezdte bizonytalanul Mayer.

- Mit?

- Ott van az a három legénység nélküli rakéta. Mindhárom elhallgatott, mielőtt megkerülhette volna a Holdat. Néha magam is elgondolkozom, hogy...

- Hallgass! - szólt rá Nilsson sötéten.

Árokszállásy Zoltán fordítása
(IPM Magazin, 1988)